1.5. ІННОВАЦІЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ПРОФЕСОРА АЛАНКІРА

НОВІТНЯ ДОКТРИНА ВИДОВОГО ПОДІЛУ СУБ'ЄКТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ДОКАЗІВ ТА ІНШИХ РІЗНОВИДІВ АНТИКРИМІНАЛЬНИХ ВІДОМОСТЕЙ[1]

Тунтула О. С., Юрікян Н. В.

DOI: 10.53672/ej.6.2018.09[1] Check for updates

Анотація. Автори виходять з того, що процесуальні кодекси України не містять узагальненого визначення суб'єктивних джерел доказів і змішують їх із показаннями, які фактично є лише способом передачі відомостей від особи до головного суб'єкта судочинства. Підставою для такого висновку слугує аналіз ч. 2 ст. 84 КПК України, ч. 2 ст. 32 ГПК, ч. 2 ст. 69 КАС, ч. 2 ст. 251 КУпАП і ч. 2 ст. 57 ЦПК України, а також критика переліку процесуальних джерел за ч. 2 ст. 65 КПК 1960 р., яку С. А. Кириченко виклав у дисертації 2009 року: одні з названих у законі об'єктів є речовими чи особистісними джерелами, інші становлять процесуальну форму подання доказів, ще інші є способом їх передачі. Мета праці полягає в розвитку запропонованої О. С. Тунтулою доктрини ступеневого сутнісного видового поділу суб'єктивних джерел антикримінальних відомостей з урахуванням того, як особи різного віку сприймають, зберігають і передають інформацію. Визначено чотири базисні юридичні властивості особистісного джерела: антиделіктну значимість, осудність, свідомість і вікові обмеження; нижньої вікової межі не встановлено, проте повторне опитування малолітніх і дошкільнят пропонується виключати через шкоду для їхнього розвитку. Запропоновано єдиний віковий поділ: немовлята (до 2 років), дошкільнята (3–6 років, за ступенем сприйняття прирівнювані до неосудних), малолітні (7–12 років, прирівнювані до обмежено осудних), підлітки (13–18 років), дорослі (19–79 років) і престарілі (від 80 років). Особистісні джерела поділено на п'ятнадцять видів, серед яких заявник, свідок (очевидець, параочевидець, парасвідок), потерпілий у де-факто та де-юре варіантах, позивач, відповідач, треті особи, експерт і переслідуваний, чий процесуальний статус змінюється від підозрюваного до засудженого, виправданого чи «причетного». Суб'єктивні документи за способом фіксації образів класифіковано на тринадцять видів: від письмо- та образодокументів до голограмо-, пластико-, комп'ютеродокументів і полідокументів. Автори визнають, що підхід не претендує на завершеність, і пропонують поширити його на конституційне, адміністративне, дисциплінарне, цивільне та господарське судочинство. Для судових експертів-психологів і поліграфологів цікаве визначення особистісного джерела, яке охоплює й отримання відомостей через опосередковане дослідження психофізіологічних реакцій особи, а також віковий поділ, придатний для планування опитування дітей.

Ключові слова: суб'єктивні джерела антикримінальних відомостей, особистісні джерела доказів, суб'єктивні документи, віковий поділ особистісних джерел, базисні властивості особистісних джерел, показання, класифікація доказів, антиделіктне судочинство, кримінальний процес, наукова школа професора Аланкіра.

The Newest Doctrine of the Species Division of Subjective Sources of Evidence and Other Types of Anti-Criminal Information

Tuntula O. S., Yurikian N. V.

Abstract. Ukrainian procedural codes offer no general definition of subjective sources of evidence and tend to conflate them with testimony, which is merely a way of transmitting information from a person's memory to the authority conducting the proceedings. Building on an analysis of Part 2 of Article 84 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, parallel provisions of the commercial, administrative, civil procedure codes and the Code of Administrative Offences, and on S. A. Kyrychenko's critique of the 1960 Criminal Procedure Code, the authors develop O. S. Tuntula's doctrine of a stepwise, essence-based classification of subjective sources of anti-criminal information. Four basic legal properties of a personal source are identified: relevance to the case, sanity, consciousness and age limits. No lower age limit is set, but repeated questioning of young children should be avoided because it harms their development. A uniform age division is proposed: infants (up to 2), preschoolers (3-6, equated to insane persons in terms of perception), young children (7-12, equated to persons of diminished sanity), adolescents (13-18), adults (19-79) and the elderly (80 and over). Personal sources fall into fifteen kinds, among them the applicant, the witness (eyewitness, para-eyewitness, para-witness), de facto and de jure victims, plaintiff, defendant, third parties, the expert and the prosecuted person, whose status shifts from suspect to accused, convicted or acquitted. Subjective documents form thirteen kinds, from written and pictorial records to hologram, plastic, computer and composite documents. The authors present the scheme as a basis for discussion and propose extending it to constitutional, administrative, disciplinary, civil and commercial proceedings. For forensic psychologists and polygraph examiners, the definition of a personal source, which includes information obtained through indirect study of psychophysiological reactions, and the age division are of practical use.

Keywords: subjective sources of evidence, personal sources of evidence, subjective documents, age classification, anti-criminal information, testimony, classification of evidence, criminal procedure, Ukraine.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 15.07.2018; у номері — 31.12.2018; DOI:* ***10.53672/ej.6.2018.09***[1].

Повний текст

Текст статті.

Постановка проблеми. Одним з найважливіших складових у формуванні професійно-важливих якостей слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів та експертів є знання про сутність та видовий поділ суб'єктивних джерел антикримінальних відомостей. У той же час, надто недосконале традиційне розуміння сутності і різновидів суб'єктивних джерел доказів в різних видах антиделіктного судочинства будується на законодавчому їх представленні, перш за все, у КПК України, а на основі даного недостатньо досконалого підходу й у всіх інших видах антиделіктного судочинства. Наприклад, ч. 2 ст. 84 КПК України показання, речові докази, документи і висновки експертів визнаються процесуальними джерелами такого роду відомостей [6]. С. А. Кириченко в дисертації «Сутність і класифікація доказів та їх джерел у кримінальному судочинстві: генезис і можливості удосконалення» з приводу аналогічного, але ще більш недосконалого переліку процесуальних джерел за ч. 2 ст. 65 КПК України 1960 р., де було зазначено, що докази як фактичні дані «встановлюються показаннями свідка, показаннями потерпілого, показаннями підозрюваного, показаннями обвинуваченого, висновком експерта, речовими доказами, прото-

колами слідчих і судових дій, протоколами з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів, та іншими документами» [8], досить обґрунтовано підкреслив наступне. Серед названих об'єктів видів доказів практично немає, і тільки одна частина з них (речові докази і документи, а також власне потерпілий, свідок, переслідуваний, експерт та ін.) по суті є відповідно речовими і особистісними джерелами доказів; друга частина (висновок експерта, протоколи слідчих і судових дій та оперативно-розшукових заходів з додатками, а також інші носії відомостей щодо цих дій тощо) - процесуальної формою подання доказів, а третя частина (показання свідка, потерпілого, переслідуваного, експерта та ін.) - своєрідним способом передачі доказів як певних відомостей з пам'яті особистісних джерел до головного суб'єкту [3, с. 13]. Аналогічним чином регулюють вказане питання й інші процедурні кодекси, зокрема, ч. 2 ст. 32 ГПК України [1], ч. 2 ст. 69 КАС України [4], ч. 2 ст. 251 КпАП України [5], ч. 2 ст. 57 ЦПК України [10] та ін., де також вкрай непрофесійне вказується, що докази як фактичні дані встановлюються у тому числі й показаннями чи поясненнями відповідних учасників судочинства і висновками експертів.

Актуальність дослідження. Викладене свідчить про те, що чинні процедурні кодекси на мають узагальнюючого визначення ознак суб'єктивних джерел доказів, а самі ці джерела плутають, як правило, з показаннями, що фактично є способом передачі відомостей від власне особистісного джерела до головного суб'єкта судочинства. Вирішення даної проблеми набуває особливої доктринальної та законодавчої актуальності у контексті необхідності розробки правових засобів найбільш ефективної, раціональної та якісної протидії як кримінальним, так й всім іншим видам правопорушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливо непрофесійним традиційний доктринальних і законодавчий підхід виглядає на фоні викладеного та інших інноваційних підходів С. А. Кириченка, який надав загальне визначення особистісним джерелам, їхні базисні властивості та навів вичерпний перелік такого роду джерел [3, с. 13, 168-185], що було розвито у наступній дисертації та інших публікаціях О. С. Тунтули [7, с. 169-173; 8], де була уточнена сутність і базисні ознаки та вичерпний перелік особистісних джерел доказів та сутність і вичерпній перелік суб'єктивних документів, що у сукупності утворювало новітню доктрину ступеневого сутнісного видового поділу вже суб'єктивних джерел антикримінальних відомостей.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У той же час, й викладений підхід О. С. Тунтули потребував подальшого розвитку у напрямку цілеспрямованої розробки та наукової апробації сутнісного видового поділу суб'єктивних джерел антикримінальних відомостей, у тому числі в залежності від особливостей сприйняття, зберігання та передачі відомостей особистісними джерелами різного віку.

Новизна даного підходу полягає у розвитку сутнісного видового поділу особистісних джерел антикримінальних відомостей у новітню доктрину сутнісного видового поділу вже суб'єктивних джерел антикримінальних відомостей, що поєднує в собі відповідні положення щодо як особистісніх джерел, так й суб'єктивних документів і тому презентує більш практично значущий і деталізований поділ такого роду джерел, що, у свою чергу, може значно підвищити ефективність, раціональність, якість та цілеспрямованість роботи слідчого, прокурора, судді чи іншого антиделіктолога з цими джерелами у конте-

кості протидії не лише з кримінальними, а й з адміністративними, дисциплінарними, де-факто майново-договірними (цивільними) і де-юре майново-договірними (господарськими) правопорушеннями.

Методологічне або загальнонаукове значення. Викладений інноваційний підхід О. С. Тунтули може бути використаний для подальшого удосконалення даної доктрини щодо вирішення завдань не лише антикримінального судочинства, а й всіх інших видів судочинства (конституційного, адміністративного, трудового, де-факто майново-договірного, де-юре майново-договірного) та роботи в межах їхньої процедури з суб'єктивними джерелами антикримінальних відомостей, які у такому випадку доцільно іменувати об'єктивними джерелами вже антиделіктних відомостей.

Викладення основного матеріалу. У загальному плані суб'єктивні джерела антиделіктних відомостей поділяються на особистісні джерела і суб'єктивні документи, коли **особистісними джерелами антикримінальних відомостей** О. С. Тунтула досить обґрунтовано в розвиток дисертаційної позиції С. А. Кириченка [3, с. 105-106] визнає тільки тих із фізичних осіб, які набувають такі **базисні юридичні властивості**: 1. **Антиделіктна значимість**, тобто коли у антиделіктолога виникає припущення, що в пам'яті певної фізичної особи можуть зберігатися ті відомості, які можуть мати значення для правильного вирішення конкретної антиделіктної (конституційної, антикримінальної, адміністративної, дисциплінарної, де-факто майново-договірної, де-юре майново-договірної) справи [2, с. 226]. 2. **Осудність**. Відомості, що отримані від неосудних або обмежено осудних осіб, мають часткове антиделіктне значення, тобто до належного встановлення власне такого процедурного статусу особи (що має здійснюватися у будь-якому різновиді антиделіктного судочинстві однаково, на основі лише висновку стаціонарної судово-психіатричної експертизи) і тільки в цілях встановлення власне даного статусу і факту наявності такого роду дефектів психіки, відповідних результатів сприйняття певних юридичних фактів та обставин і діянь (подій, явищ) правопорушення такою психічно хворою особою [2, с. 226-227]. 3. **Свідомість.** Від фізичної особи, що знаходиться у несвідомому стані, отримати антиделіктні відомості практично неможливо [2, с. 227]. 4. **Вікові обмеження**. Немає нижнього вікового обмеження отримання від особистісного джерела антиделіктних відомостей. Головне, щоб ті відомості, які можна отримати від малолітнього чи дошкільного особистісного джерела, мали антиделіктне значення та щоб ці відомості не можна було отримати від іншого, ніж малолітній чи дошкільний, особистісного джерела. Особливо в антикримінальному судочинстві важливо також виключати повторне отримання від малолітнього чи дошкільного особистісного джерела антиделіктних відомостей, оскільки така процедура у будь-якому випадку негативно впливає на розвиток малолітнього чи дошкільного особистісного джерела, деколи, не менше, ніж власне суспільно небезпечне діяння (подія, явище), щодо обставин якого й отримують відомості [2, с. 228].

Важливо передбачити єдиний для антиделіктних галузей права та судочинства **віковий поділ особистісних джерел антиделіктних відомостей** в залежності від особливостей сприйняття, зберігання та передачі такого роду відомостей на:

1. Неповнолітніх, які, у свою чергу, у силу вікових особливостей сприйняття, запам'ятовування, зберігання, відтворення та передачі відомостей поділяються на такі групи: 1.1.**Немовлята** (до 2-х років включно, які ще не вміють повноцінно спілкуватися). 1.2. **Дошкільнята** (від 3 до 6 років включно, сприйняття навколишнього світу якими зна-

чною мірою по-дитячому спотворене, та які разом з немовлятами за ступенем сприйняття навколишнього світу мають дорівнюватися неосудним особам). 1.3. **Малолітні** (від 7 до 12 років включно, які вже більш-менш адекватно сприймають навколишній світ і за ступенем сприйняття навколишнього світу мають дорівнювати вже обмежено осудним особам). 1.4. **Підлітки** (від 13 до 18 років включно, які вже повною мірою сприймають навколишній світ, але все ще можуть піддаватися певному впливу з боку дорослих). 2. **Дорослих** (від 19 до 79 років включно, сприйняття якими навколишнього світу вже не обмежене ніякими віковими особливостями). 3. **Престарілих** (від 80 років, коли вже може спостерігатися вікове спотворення сприйняття навколишнього світу, що на рівні неосудності або обмеженої осудності оцінюється вже тільки висновком стаціонарної судово-психіатричної експертизи) [2, с. 228].

Новітню доктрину ступеневого сутнісного видового поділу суб'єктивних джерел антикримінальних відомостей О. С. Тунтула в розвиток вказаної дисертаційної позиції С. А. Кириченка [3, с. 181-184] пропонує представити у такій редакції:

1. Особистісні джерела антиделіктних відомостей, тобто осудна фізична особа, яка знаходиться у свідомості і може за віком усвідомлено передавати свої думки, з пам'яті якої шляхом безпосереднього спілкування з нею або опосередкованого дослідження її психофізіологічних реакцій на процес такого спілкування або її внутрішніх переживань у зв'язку із діями, що проводяться з нею або зачіпають її, антиделіктолог отримує відомості, що можуть мати значення для ефективної та/чи раціональної та/або якісної протидії певному правопорушенню, коли залежно від способу сприйняття і змісту цих відомостей, відношення до правопорушення та особливостей процесуального статусу соціосуб'єкта в антикримінальному судочинстві такого роду джерела поділяються на наступні види:

1.1. **Заявник** – особа, яка звернулася до антиделіктного органу із заявою чи повідомленням про триваюче, вже скоєне або таке, що тільки готується, реальне чи ймовірне макроправопорушення (кримінальне правопорушення).

1.2. **Свідок** – особа, стосовно якої головний суб'єкт антикримінального судочинства не має обґрунтованих відомостей про її участь у макроправопорушенні (кримінальному правопорушенні), яка не потерпіла від цього діяння (події, явища) і зберігає у пам'яті будь-які відомості, що мають значення для правильного вирішення антикримінальної справи.

За способом сприйняття і змістом такого роду відомостей свідки поділяються на: 1.2.1. ***Очевидця*** – особи, яка безпосередньо (на власні очі) спостерігала обставини готування чи вчинення макроправопорушення (кримінального правопорушення) або приховування його слідів, яка не несе відповідальність за недонесення, або яка повідомила антиделіктні органи про обставини даного діяння (події, явища) [2, с. 236; 8]. 1.2.2. ***Параочевидця*** – аналогічної особи, яка знає про вказані обставини з інших джерел. 1.2.3. ***Парасвідка*** – особи, яка може дати показання щодо будь-яких інших юридичних фактів (обставин), які є значимими для правильного вирішення антикримінальної справи.

1.3. **Потерпілий** – фізична особа, якій макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) завдано фізичної та/чи майнової та/або первинної і вторинної мора-

льної шкоди, або юридична особа, якій при цих же обставинах завдано майнової та/чи первинної і вторинної моральної шкоди.

За відношенням до факту заподіяння шкоди і сприйняття процесу її заподіяння потерпілі поділяються на: 1.3.1. ***Де-факто потерпілого*** – особу, якій макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) така шкода заподіяна безпосередньо і яка свідомо спостерігала дане діяння (подію, явище). 1.3.2. ***Де-факто парапотерпілого*** – особу, якій макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) така шкода заподіяна безпосередньо, але яка через несвідомий стан чи неосудність, обмежену осудність, відсутність на місці діяння (наприклад, при крадіжці) та з інших причин не могла свідомо спостерігати дане діяння (подію, явище). 1.3.3. ***Де-юре потерпілого*** – особу, якій макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) така шкода заподіяна опосередковано, яка визнана потерпілим у силу закону, і яка безпосередньо (на власні очі) спостерігала дане діяння (подію, явище) [2, с. 237; 8]. 1.3.4. ***Де-юре парапотерпілого*** – особу, якій макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) така шкода заподіяна опосередковано, яка визнана потерпілим у силу закону, і яка через викладені для де-факто потерпілого причини не спостерігала дане діяння (подію, явище) [2, с. 237; 8].

1.4. **Представник потерпілого** – особа, яка представляє інтереси потерпілої від макроправопорушення (кримінального правопорушення) юридичної особи чи померлої внаслідок такого ж діяння (події, явища) особи, або дошколяра, малолітньої, підліткової, обмежено недієздатної або недієздатної особи, яка потерпіла від даного діяння (події, явища).

1.5. **Позивач** – фізична чи юридична особа, якій макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) завдано фізичної та/чи майнової та моральної шкоди, у зв'язку з чим вона, як потерпіла, подала позов про відшкодування збитків або про інше відновлення своїх прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів або інша особа, у т. ч. й прокурор, який подав такий позов в інтересах держави чи вмерлого потерпілого, дошколяра, малолітнього, неповнолітнього або осіб, визнаних у встановленому порядку недієздатними чи обмежено дієздатними, а також інших осіб, які за станом здоров'я чи з інших поважних причин самостійно не можуть відновити поданням позову свої порушені права, свободи, обов'язки та/чи інтереси [2, с. 263; 8].

1.6. **Представник позивача** – особа, яка представляє інтереси юридичної особи чи померлого, дошколяра, малолітньої особи, підлітка, обмежено недієздатної або недієздатної фізичної особи, які, у т. ч. й прокурор в інтересах держави, подали позов про відшкодування заподіяної макроправопорушенням (кримінальним правопорушенням) шкоди або про інше відновлення порушених таким діянням (подією, явищем) їхніх прав, свобод, обов'язків та/чи інтересів [2, с. 263-264; 8].

1.7. **Переслідуваний** – особа, відносно якої у головного суб'єкта антикримінального судочинства є обґрунтовані відомості про готування чи вчинення нею певного макроправопорушення (кримінального правопорушення), ***із початком і ступенем доведеності чого у передбаченому Кодексом антикримінального судочинства України порядку процесуальний статус вказаної особи змінюється*** на: 1.7.1. ***Підозрюваного*** – з початком доведення такого роду обставин за базисним, спеціальним чи частковим предметом доказування шляхом проведення будь-якої де-факто (отримуючої) чи де-юре (забезпечую-

чої) процесуальної дії, у т. ч. направлення цій особі повідомлення про підозру і внесення в Єдиний реєстр досудових розслідувань заяви чи повідомлення про підготовку чи вчинення макроправопорушення (кримінального правопорушення), яке ще триває або вже завершилося, допиту переслідуваного з приводу вказаних обставин чи проведення з ним з цього приводу будь-якої іншої де-факто чи де-юре процесуальної дії, затримання особи за підозрою у вчиненні певного макроправопорушення (кримінального правопорушення) чи обрання їй певного запобіжного заходу [2, с. 264; 8]. 1.7.2. ***Обвинуваченого*** – з моменту завершення процедури доказування вини переслідуваного у вчиненні складу конкретного макроправопорушення (кримінального правопорушення), через що невідкладно має бути винесена постанова про пред'явлення їй обвинувачення, і ця особа має буде допитана [2, с. 264-165; 8]. 1.7.3. ***Підсудного*** – із завершенням процедури доказування всіх обставин і судової підготовки, необхідної для правильного судового розгляду антикримінальної справи, що обумовлює невідкладне призначення справи для такого розгляду. 1.7.4. ***Засудженого*** – із винесенням обвинувального вироку або остаточного слідчого рішення про закриття провадження по антикримінальній справі із нереабілітуючих обставин, що передбачені певною нормою Антикримінального кодексу України. 1.7.5. ***Виправданого*** – із винесенням виправдувального вироку або остаточного слідчого рішення про закриття антикримінальної справи провадженням із реабілітуючих обставин, що передбачені певною нормою Антикримінального кодексу України [2, с. 265; 8]. 1.7.6. ***Причетного*** – із винесенням нейтрального вироку або остаточного слідчого рішення про припинення провадження по антикримінальній справі за недоведенням вини переслідуваного, тобто коли всі можливості для формування внутрішнього (без впливу зовнішніх факторів) переконання головного суб'єкта антикримінального судочинства про винність або невинність даної особи вже вичерпані [2, с. 265-266; 8]. 1.7.7. ***Парапричетного*** – із винесенням остаточного судового рішення про притягнення неповнолітнього, який не досяг віку призначення покарання, до карально-виховної (застосування примусових заходів виховного характеру), відновлювальної та супутньої антикримінальної відповідальності, яку за дошколяра та малолітнього несе опікун або особа чи установа, що його замінюють. 1.7.8. ***Квазіпричетного*** – із винесенням остаточного судового рішення про притягнення неосудної чи обмежено осудної особи до карально-виховної антикримінальної відповідальності (застосування примусових заходів медичного характеру), а опікуна чи піклувальники або особи чи установи, що його заміняють – до відновлювальної та супутньої антикримінальної відповідальності. 1.7.9. ***Квазіпарапричетного*** – із винесенням остаточного судового рішення про притягнення до відновлювальної та супутньої антикримінальної відповідальності особи, яка скоїла суспільно небезпечне діяння, що не передбачене Особливою частиною Антикримінального кодексу України.

1.8. **Представник переслідуваного** – особа, яка представляє інтереси відповідно повнолітнього переслідуваного [2, с. 266; 8].

1.9. **Законний представник переслідуваного** – особа, яка представляє інтереси неповнолітнього переслідуваного.

1.10. **Відповідач** – фізична чи юридична особа або держава чи міждержавне утворення, які через вчинення макроправопорушення (кримінального правопорушення) завдали фізичну та/чи майнову та моральну шкоду або порушили інші права, свободи, обов'язки та/чи інтереси потерпілого, а також інша фізична чи юридична особа, яка у

силу закону несе майнову та іншу юридичну відповідальність за шкоду, що заподіяна суспільно небезпечними діями дошколяра, неповнолітньої особи, підлітка, обмежено осудної чи неосудної особи [2, с. 266-267; 8].

1.11. **Представник відповідача** – особа, яка представляє фізичну чи юридичну особу або державу чи міждержавне утворення як відповідача.

1.12. **Третя особа із самостійними вимогами** – особа, яка виступає на стороні позивача чи відповідача і заявляє у контексті обставин позову самостійні вимоги, тобто має певний інтерес до прав, свобод та/чи обов'язків позивача або відповідача.

1.13. **Третя особа без самостійних вимог** – особа, яка виступає на стороні позивача чи відповідача і не заявляє у контексті обставин позову самостійні вимоги, але все ж таки має певний інтерес до прав, свобод, та/чи обов'язків позивача або відповідача, який може задовольнити у даному чи в іншому антиделіктному судочинстві.

1.14. **Представник третьої особи** – особа, яка представляє фізичну чи юридичну особу або державу чи міждержавне утворення як третю особу із самостійними вимогами або без таких вимог на стороні позивача чи відповідача [2, с. 267; 8].

1.15. **Експерт** – особа, яка у встановленому Кодексом антикримінального судочинства України порядку провела експертне дослідження, і з приводу цього у головного суб'єкта та інших учасників антикримінального судочинства виникла необхідність отримати від неї додаткові пояснення [2, с. 267-268; 8].

1.2. **Суб'єктивні документи**, тобто такі суб'єктивні візуальні та звукові образи, які відбилися на матеріальних об'єктах у вигляді букв та/чи чисел та/або інших формалізованих знаків письмової та/чи звукової мови та/або у вигляді відображень будь-яких інших перероблених мисленням людини результатів її чуттєвого сприйняття оточуючого світу (ознак зовнішньої будови об'єкта чи ознак зовнішності людини, ознак загального характеру зовнішнього та/чи внутрішнього впливу, ознак механізму взаємодії об'єктів, ознак характеристики якісного-кількісного змісту об'єкта), коли ***особливості створення, зміни, зберігання та знищення такого роду відображень визначають наявність таких видів суб'єктивних документів***: 1.2.1. ***Суб'єктивні письмодокументи*** - документи, які представлені рукописними, машинописними, комп'ютерними, друкарськими, світлокопіювальними та іншими текстами письмової мови, в необхідних випадках - із відповідними реквізитами: штампом, печаткою, підписом та іншими засвідчуючими засобами [2, с. 268; 8]. 1.2.2. ***Суб'єктивні образодокументи*** - документи у вигляді різних планів, таблиць, схем, малюнків, картин та інших графічних, художніх та інших суб'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів [2, с. 268-269; 8]. 1.2.3. ***Суб'єктивні фотодокументи*** - документи, які представлені фотоплівками, діафільмами, діапозитивами, фотографіями та іншими подібного роду світлофотокопіями суб'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/або людей та/чи процесів. 1.2.4. ***Суб'єктивні аудіодокументи*** - документи у вигляді магнітофонних (диктофонних та ін.) плівок, лазерних дисків та інших носіїв звукозапису писемного мовлення та/чи інших суб'єктивних звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів. 1.2.5. ***Суб'єктивні кінодокументи*** - документи у вигляді кіноплівок та інших носіїв кінозапису усної та/чи письмової мови та інших суб'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів. 1.2.6. ***Суб'єктивні відеодокумен-***

ти - документи, які можуть бути представлені плівками, дисками та іншими носіями відеозапису усної та/чи письмової мови та інших суб'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів. 1.2.7. ***Суб'єктивні голограмодокументи*** - документи, які становлять різного роду голографічні (тривимірні) суб'єктивні візуальні та звукові образи матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів [2, с. 269; 8]. 1.2.8. ***Суб'єктивні електрографодокументи*** - документи, які можуть бути представлені ксерокопіями, факсокопіями та іншими електрографічними копіями письмодокументів та інших суб'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів. 1.2.9. ***Суб'єктивні пластикодокументи*** - документи у вигляді пластикових свідоцтв, посвідчень, банківських карток та інших подібних носіїв відображення усної та/або письмової мови та інших суб'єктивних візуальних образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів. 1.2.10. ***Суб'єктивні електроннодокументи*** - документи у вигляді електронних записників, пейджерів та інших подібного роду окремих або вбудованих в інші пристрої електронних носіїв запису усної та/чи письмової мови та інших суб'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів. 1.2.11. ***Суб'єктивні комп'ютеродокументи*** - документи, які є твердими або гнучкими дисками (дискетами), лазерними дисками та іншими носіями комп'ютерних записів усної та/або письмової мови та інших суб'єктивних візуальних та/або звукових образів матеріальних об'єктів та/чи людей та/або процесів. 1.2.12. ***Суб'єктивні полідокументи***, що поєднують в собі два і більше видів названих різновидів суб'єктивних документів, наприклад, протокол обстеження місця діяння (події, явища) із додатком його схеми або розгорнутий таблично-описовий план роботи слідчого на півроку та ін. 1.2.13. ***Інші види суб'єктивних документів***, які можуть з'явитися у міру розвитку інформаційних та інших технологій [2, с. 270; 8].

Аналогічний за переліком й видовий поділ змішаних документів, які поєднують в собі властивості суб’єктивних та об’єктивних документів.

Головні висновки. Запропонований інноваційний підхід О. С. Тунтули з розуміння сутнісного видового поділу суб’єктивних джерел антикримінальних відомостей не претендує на завершеність і створює лише належну доктринальну основу для розробки загальновизнаного варіанту вирішення даного питання в процесі широкої наукової дискусії.

Перспективи використання результатів дослідження. У той же час, викладені положення можуть стати основою для розробки відповідного варіанту новітньої доктрини ступеневого сутнісного видового поділу суб’єктивних джерел такого роду відомостей щодо вирішення завдань інших видів судочинства: конституційного, адміністративного, дисциплінарного, де-факто майново-договірного (цивільного) та де-юре майново-договірного (господарського).

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України. Закон України від 06.11.1991 р., № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР, 1992, № 6, ст. 56, із змінами, згідно із законом України № 2234-VIII від 07.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12

2. Кириченко А. А. Гипердоклад о более двухстах пятидесяти лучших доктринах и концепциях юриспруденции научной школы профессора Аланкира: коллективная монография / А. А. Кириченко, Е. В. Кириленко, С. А. Кириченко, Ю. А. Ланцедова, Ю. Д. Ткач, А. С. Тунтула, В. С. Шаповалова; под. ред. А. А. Кириченко. – Второе издание. - Николаев: Ник. нац. ун-т имени В. А. Сухомлинского, 2015. – 1008 с.

3. Кириченко С. А. Сутність і класифікація доказів та їх джерел у кримінальному судочинстві: ґенеза і можливості удосконалення : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Сергій Анатолійович Кириченко; Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2009. – 221 с.

4. Кодекс адміністративного судочинства України. Закон України від 06.07.2005 р, № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35–36, № 37, ст. 446, із змінами, згідно із законом України № 2234-VIII від 07.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: від 07.12.1984 р, № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР), 1984, додаток до № 51, ст. ст. 1122, 1123, із змінами, згідно із законом України № 2245-VIII від 07.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/80731-10

6. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13.04.2012 р., № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9-10, ст. 88, із змінами, згідно із законом України № 2234-VIII від 07.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

7. Тунтула О. С. Отримання доказів та форми їх представлення, оцінки та використання у кримінальному провадженні України : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Олександра Сергіївна Тунтула; Національна академія прокуратури України. – К., 2013. - 233 с.

8. Тунтула А. С. Новая доктрина ступенчатого сущностного видового деления объективных и субъективных источников антиделиктных сведений / А. С. Тунтула // Блог экспертов (blog-experts.com). Информационно-аналитический сайт / 3584 слова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://blog-experts.com/category/новости/doktriny/2014-12-31 - Доктрины

9. Тунтула А. С. Новая доктрина базисных свойств личностных источников антикриминальных сведений / А. С. Тунтула // Блог экспертов (blog-experts.com). Информационно-аналитический сайт / 784 слова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://blog-experts.com/category/новости/doktriny/ 2014-12-10 – Доктрины

10. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України від 18.03.2004 р, № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40, 41, 42, ст. 492, із змінами згідно із законом України № 2268-VIII від 18.01.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15

У статті запропоновано базисні юридичні властивості особистісних джерел антикримінальних відомостей. Викладено віковий поділ особистісних джерел антикримінальних ві-

домостей в залежності від особливостей сприйняття, зберігання та передачі такого роду відомостей. Розглянуто ступеневий сутнісний видовий поділ суб'єктивних джерел антикримінальних відомостей з деталізацій особистісних джерел такого роду відомостей та суб'єктивних документів.

Ключові слова: *суб'єктивні джерела антикримінальних відомостей; особистісні джерела антикримінальних відомостей; суб'єктивні документи; віковий поділ особистісних джерел.*

В статье предложены базисные юридические свойства личностных источников антикриминальных сведений. Изложено возрастное деление личностных источников антикриминальных сведений в зависимости от особенностей восприятия, хранения и передачи такого рода сведений. Рассмотрены ступенчатое сущностное видовое деление субъективных источников антикриминальных сведений с детализацией перечня личностных источников такого рода сведений и субъективных документов.

Ключевые слова: *субъективные источники антикриминальных сведений; личностные источники антикриминальных сведений; субъективные документы; возрастное деление личностных источников.*

References

1. Tuntula O. S., Yurikian N. V. Novitnia doktryna vydovoho podilu subiektyvnykh dzherel dokaziv ta inshykh riznovydiv antykryminalnykh vidomostei [The Newest Doctrine of the Species Division of Subjective Sources of Evidence and Other Types of Anti-Criminal Information]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2018. Vol. 3, No. 6 (18). DOI: https://doi.org/10.53672/ej.6.2018.09. URL: https://expertize-journal.org.ua/spetsialni-znannya/886-tuntula-o-s-yurikyan-n-novitnya-doktrina-vidovogo-podilu-sub-ektivnikh-dzherel-dokaziv-ta-inshikh-riznovidiv-antikriminalnikh-vidomostej (onovlena versiia vid 08.11.2026). [in Ukrainian].